

בלק ב

רשב"ם, רמב"ן, רלב"ג ועוד) מפרש די ווערטער „מראש צורים אראנו" כפשוטן, אז בלעם איז דעמאלט געשטאנען אויף א שפיץ בארג („ראש צורים") פון וואנעט ער האט געזען די אידן („אראנו"), און זעענדיק זיי האט ער זיי משבח געווען — „הן עם לבדד ישכון גו".

רש"י אבער שטעלט זיך אויף די ווער-טער „כי מראש צורים אראנו" און איז מפרש (ע"ד ווי אין מדרש⁶): אני מסתכל בראשיתם ובתחלת שרשיהם ואני רואה אותם מיוסדים וחזקים כצורים וגבעות הללו על ידי אבות ואמהות.

איז אינגאנצן ניט מובן: פארוואס לאזט אפ רש"י דעם פירוש הפשוט פון „מראש צורים אראנו"⁸ און טייטשט די ווערטער לויט א דרש?⁹

ב. מפרשים¹⁰ זיינען מבאר, אז לויטן פירוש הפשוט איז שווער — וואס איז דא נוגע צו דערציילן וואו בלעם איז דעמאלט געשטאנען? און דערפאר זאגט מען (און דרש'נט דער מדרש), אז אויך

א. מ'האט שוין גערעדט כמה פעמים, אז ענינו פון פירוש רש"י על התורה איז צו מפרש זיין פשוטו של מקרא (ווי רש"י זאגט בכמה מקומות בפירושו¹). און אין די ערטער וואו רש"י ברענגט אן „אגדה" — איז עס ווי רש"י אליין זאגט²: ואני לא באתי אלא (לפשוטו של מקרא ו)לאגדה המיישבת דברי המקרא דבר דבור על אופניו.

דאס הייסט, אז רש"י ברענגט אן אגדה בלויז א) ווען עס איז דא א שווערקיט אין פשט המקרא וואס פא-דערט א ישוב, און ב) די „אגדה (איז) מיישבת דברי המקרא";

משא"כ אין די ערטער וואו דער מקרא קען געטייטשט ווערן כפשוטו ממש אן קיין שווערקיט — ברענגט ניט רש"י קיין „אגדה" (אפילו ניט אזא אגדה וואס „פאסט" אריין אין לשון המקרא „דבר דבור על אופניו").

עפ"ז ווערט א תמי' גדולה בנוגע א פסוק בפרשתנו, וואו מען געפינט אז (רוב) פשטנים זיינען עס מפרש כפירושו הפשוט, און דוקא רש"י איז עס מפרש (לכאורה) לויט א דרש!

צווישן די ערשטע זיכורים וואס בלעם האט געזאגט בשבחם של ישראל, איז דער פסוק³ — „כי מראש צורים אראנו ומגבעות אשורנו הן עם לבדד ישכון גו". זיינען פשטנים⁴ (אבן עזרא⁵,

(6) תנחומא פרשתנו יב. במדבר פ"כ, יט. זהר פרשתנו יב. ב. וראה לקמן סעיף ג ובהערות שם.

(7) ולהעיר מהקדמת רש"י לשה"ש: אין לך מקרא יוצא מידי פשוטו ומשמעו ואע"פ שדברו הנביאים דבריהם בדוגמא צריך ליישב הדוגמא על אופניו ועל סדרה.

(8) ודוחק לומר שהוא לתרץ הכפל „מראש צורים אראנו ומגבעות אשורנו" — כי בלעם דיבר במליצה ושיר כו' שבזה רגיל לכפול הענין במלות שונות. אבל ראה לקו"ש ח"ג ע' 78 הערה 4. חל"א ע' 79 ואילך.

(9) ראה גם בחיי כאן: על דרך הפשט הוא המקום הגבוה כו' ועל דרך הדרש צורים אלו האבות כו'.

(10) פי' מהרזו לבמדבר שם.

(1) בראשית ג. ח. שם, כד. ובריבוי מקומות.

(2) בראשית ג. ח.

(3) פרשתנו כג. ט.

(4) וכה"ב בת"א.

(5) בפירושו הראשון. וראה לקמן הערה 45.

קומט אויס, אז דוקא לויטן פירוש הפשוט אין „כי מראש צורים אראנו“ איז מובן דער המשך הכתובים.

ג. אויך דארף מען פארשטיין לשון רש"י:

דער מקור פון פירוש רש"י — אז דער פסוק רעדט וועגן דער גרונטי-קייט און שטארקייט פון אידן מצד די אבות ואמהות — איז אין מדרש¹⁷, אבער דארט איז דער לשון: „כי מראש צורים“ אלו אבות ומגבעות אלו אמהות. און דער יסוד פונעם דרש איז¹⁸ דאס וואס מען געפינט²⁰ אז די „אבות“ ווערן אנגערופן (בכמה פסוקים²¹) „הרים“ אָדער „צור“²², ווי עס שטייט אין ישעי' ²³ „הביטו אל צור חצבתם גוי“ הביטו אל אברהם אביכם גוי“.

(17) ראה מדרשים שנשמנו בהערה 6 המשל ד. „אדם שבא לקון את אילן . . . הריני הולך לשרשו . . . מצאו ששים“ ומפרשי כאן משמע שהתיבות „דבר אחר“ במדרש שם מיותרות (ובליקוט ליתא, וכמ"ש בעץ יוסף לבמדבר שם). כי הדרש „אלו אבות . . . אמהות“ הוא ההמשך והסיום דהמשל שלפניו.

(18) במדרש רבה עם כל המפרשים (הוצאת רא"ם וצילום שלה) ליתא תיבה זו (צורים). וראה פסיקתא דרב' בפסיקתא רבתי פ' זכור דדרוש „על ראש . . . זכות אבות הגבועה . . . אמהות“ (ועדו במכילתא בשלח יו, טו), ומביא הכתוב דמראש צורים גוי (וראה הערות המו"ל בפסיקתא דרב' (באבער) שם).

אבל בתנחומא (ותנחומא באבער יט) הוא כפנים. וכן הוא בכמה דפוסים דהמדרש רבה (וכן הגי' הרד"ל והרש"ש (בהוספות) שם). — ובתיב' עה"פ מפורש: דמתילין לטוריא. וראה גם שמור' פט"ז, ז (שצויין במתנת כהונה ופי' מהר"ז במדבר' שם). ועוד.

(19) ראה עץ יוסף לתנחומא (ובמדבר' שם. (20) ר"ה יא, א. שמור' פט"ז, ד. שם, ז, וטוד. (21) ובהפסוקות פרשתנו (מכילתא, א. א. ב. וברפ"ש).

(22) זהר שבהערה 6. מדרש לקח טוב ויל"ש פרשתנו כאן.

(23) נא, א.ב. וכפרש"י (ועוד) שם.

„מראש צורים וגו'“ איז א טייל פון די שבחים וואס בלעם האט געזאגט וועגן אידן.

אבער לויטן דרך הפשט איז דאס כלל קיין קשיא ניט, ואדרבה — פון המשך הכתובים איז גאר מוכרח (לכאורה) צו טייטשן כפשוטו:

נאך דעם ווי בלעם האט פארענדיקט די ערשטע דיבורים פון שבחים וברכות אויף אידן, האט בלעם געזאגט צו בלעם: „מה עשית לי לקוב גוי והנה ברכת גוי לך נא אתי אל מקום אחר אשר תראנו משם אפס קצחו תראה וכולו לא תראה וגו'“¹¹, וואס דערפון איז געדרונגען, אז בלעם האט געמיינט אז די סיבה פאר-וואס בלעם האט פריער געבענטשט אידן איז געווען דאס וואס ער האט געזען „כולו“.

וואו שטייט פריער אז בלעם האט געזען דעם עם ישראל „כולו“ (ואדרבה: פריער¹² שטייט גאר „ויקה בלעם את בלעם ויעלהו במות בעלי וירא משם (נאך) קצה“¹⁴ העם¹⁵)? — איז ווען מ'טייטשט די ווערטער „כי מראש צורים אראנו“ כפשוטו, איז דאס קיין שאלה ניט: בלעם אליין האט עס געזאגט און מדגיש געווען — „מראש צורים אראנו“, און נאכמער ער האט דאס גע-זאגט אלס התחלה (און ביאור ברמז) צו די ברכות שבהמשך הדיבור¹⁶.

(11) כג. יא. יג.

(12) כב, מא.

(13) ואם נאמר שבלק הקריב שם קרבנותיו — הרי לכאורה גם דברי בלעם נאמרו משם (ראה לעיל כג, ו).

(14) להעיר מרש"י בהעלותך יא, א.

(15) ומ"ש במדרש לקח טוב שם „כלומר כל העם מקצה“ — לכאורה אינו לפי פשוטו.

(16) ראה רש"י כאן. רמב"ן כאן ולעיל כב, מא. ועוד.

צור חצבתם גו' אברהם אביכם²⁵], איז ער מפרש אז צורים וגבעות באציט זיך צו אידן, און די אבות ואמהות זיינען בלויז „ראש צורים“?

ד. איז דער ביאור בזה — בפשטות: אלס הקדמה צו דברי בלעם זאגט דער פסוק²⁶: „וישא משלו ויאמר“. דעם ווארט „משלו“ איז רש"י דא²⁷ נישט מפרש, וואס דערפון איז מובן, אז לויט רש"י איז פירושו — פשוט כמשמעו, אז בלעם האט דא גערעדט מיט א משל, במובנו הפשוט — „משל למה הדבר דומה“.

[און ווי מ'זעט אז אין יעדערע פון די ווייטערדיקע (דריי מאָל) רייד פון בלעם, וואו עס שטייט אויך „וישא משלו“²⁸, האט ער משבח געווען אידן נוצנדיק דערביי משלים — „כתועפות ראם“²⁹, „כלביא גו' וכארי“³⁰, „כנחלים . . כגנות גו'“³¹, „דרך כוכב“³²].

ווערט די שאלה: וועלכע פון זיינע דיבורים זיינען געווען בדרך משל³³?

(25) וגם בנוגע „ומגבעות אלו אמהות“ — ראה רש"י לעיל (ויחי מט, כו בסופו „ואונקלוס תרגם“). (26) כג. ז.

(27) וגם לא לעיל חוקת כא, כו „יאמרו המושלים“ (ובפרש"י שם „בלעם שנאמר בו וישא משלו“). וראה רש"י תבא כח, לו: למשל . . יאמרו זו דומה כו.

(28) כג. יח. כד. ג. שם, טו. — וראה לקמן ס"ו ואילך.

בנוגע לנבואתו אח"כ על שאר אומות (שגם שם נאמר (כד, כינב) „וישא משלו“ — ראה לקמן סעיף ז והערה 61.

(29) כג. כב. וכן כד, ח.

(30) כג. כד. וכן כד, ט.

(31) כד, י.

(32) כד, יז. — אבל משינ' אח"כ „וקם שבט — מלך רודה ומושל“ (רש"י) אינו משל, כי „שבט“ הוא כינוי למלך ורודה. וראה ויחי מט, י ובפרש"י שם. (33) שמשלשן „וישא משלו ויאמר“ מוכח שדיבר במשל (ולא רק שנבואתו מה' היתה במשל — ראה

איז נישט מובן: א) פארוואס זאגט רש"י דעם לשון „על ידי אבות ואמהות“, נישט ווי לשון המדרש — „אלו אבות . . אלו אמהות“? ב) פארוואס ברענגט נישט רש"י קיינע ראיות פון פסוקים³⁴ אז „צורים“ איז א כינוי אויף „אבות“ — וואס דאס וואלט מחזק געווען (לכל הפחות) אז דער דרש איז מתאים (אויך) מיט פשוטו של מקרא?

אמנם כד דייקת שפיר בלשון רש"י איז מוכח, אדרבה, אז ער איז טאקע אויסן לשנות, צו מפרש זיין נישט ווי דער מדרש אז „ראש צורים אלו אבות ומגבעות אלו אמהות“, נאר ווי רש"י איז מדקדק בלשונו: „אני מסתכל בראשיתם ובתחלת שרשיהם ואני רואה אותם — די אידן — מיוסדים (אין זייערע שרשים) וחזקים כצורים וגבעות הללו“.

דאס הייסט, אז די אידן זיינען די (וועלכע זיינען חזקים ווי) „צורים וגבעות“, און די אבות ואמהות זיינען דער „מראש (צורים)“ — די „ראשית“ און „שרשים“ פון אידן (וואס מאכן די אידן צורים, חזקים); און דערפאר איז רש"י מדייק „על ידי אבות ואמהות“ — נישט אז צורים וגבעות זיינען די אבות ואמהות, נאר אז ווערן א צור — דעם חוזק, באקומען די אידן דורך (זייער „ראש“ ושרשים) די אבות ואמהות.

עס בלייבט אבער נישט מוסבר — הא גופא טעמא בעי: וויבאלד אז סיי-ווי לערנט רש"י (נישט כפשוטו, נאר) אז „מראש צורים“ באצייכנט די שטארקייט אין פארבינדונג מיט די אבות ואמהות — פארוואס איז ער משנה פון מדרש, און אנשטאט צו לערנען אז „צורים“ מיינט די אבות [און ווי געבראכט פריער איז דאס א מקרא מלא — „הביטו אל

פסוק (איז ניט אן אויסדרוק של משל אויף אידן, צו באצייענען זייער ריבוי, נאר עס) מיינט בפשטות — די קליינע קינדער (פון יעקב)³⁹

[מצד דעם וואס „עפר“ איז שטויב, לשון „עפרורית“⁴⁰ און דערפאר ווערן „בנים דקים“⁴¹ אנגערופן בשם „עפר“; אדער ווייל „עפר“ (אין דעם פסוק) איז

(39) בת"א שם ממשיך ד'אמיר עליהון יסגון כעפרא דארעא, ויימ (נחלת יעקב כאן) דאין כוונת התרגום לפרש „עפר“ — „עדקא“, כ"א „פי הכתוב כך הוא מי מנה אותם שעליהם נאמר יסגון כעפרא דארעא“, אלא שס"ל להתרגום שדבר זה נתקיים רק בקטנים (כי גדולים מבן עשרים עוברים על הפסודים תחת המנין. וראה רשב"ם (ט"י) גויא ועוד כאן) ולכן מוסיף התרגום „דעדקא“.

אבל מזה שרשי מעתיק (מהתרגום) רק התיבות „דעדקא דבית יעקב“, והמשך לשונו הגיל רק מרמז „בוכי“ — מוכח, שס"ל לרשי דלפי התרגום „עפר יעקב“ פירושו — „דעדקא דבית יעקב“.

[והוספת התרגום „דאמיר עליהון כו“ הוא ענין נוסף בפי „עפר יעקב“, ואינו מוכרח להבנת פשט"מ (שלכן רק רמזו רשי „בוכי“), כמשנ"ת בארוכה בלק"ש בלק תשנ" (ס"ב). וע"ש גם ההכרח בפשט"מ ד„עפר יעקב“ אינו משל כ"א פירושו „דעדקא דבית יעקב“ (וראה גויא כאן).]

(40) חזקוני כאן.

וגם את"ל שאין כוונת התרגום דעפר הוא כינוי על קטנים כ"א שקטנים נמשלו לעפר מצד „שהם קטנים (ודקים) כמו עפר“ (גויא כאן. וכן משמע ברא"ם) — אין לפרש שצ"י קאי „וישא משלו“, כי בפשטות „משלו“ של בלעם קאי על השבח וברכה גופא, שבהמשל עצמו יש ענין של שבח וברכה על בני“.

(41) שזוהו הפירוש של „דעדקא“ (דק) — ראה אה"ת פרשתנו ע' תתקל (וש"י). ועוד.

התחלת דבריו „מן ארם ינחני בלק גו לכה גו“ מה אקוב גו“³⁴ איז ניט קיין משל, נאר דאס זיינען דברים כהוייתן: און די ווייטערדיקע דברי ברכה ושבח — „הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב“ — זיינען אויך ניט קיין משל³⁵.

לכאורה וואלט מען געקענט זאגן אז „משלו“ באציט זיך צו די (ווייטער-דיקע) ווערטער³⁶ „מי מנה עפר יעקב“, ווי מפרשים³⁷ טייטשן, אז דאס מיינט אז צוליב דעם ריבוי עצום פון אידן קען מען זיי ניט ציילן, אזוי ווי ע"ד משל „עפר“, וועלכער קען ניט ווערן גע-ציילט; און ווי עס שטייט אין פסוק פריער³⁸ „ושמתי את זרעך כעפר הארץ אשר אם יוכל איש למנות גו“.

— איז אבער רש"י אליין שולל דעם פירוש:

אויף „מי מנה עפר יעקב“ ברענגט רש"י (בפירושו הראשון) „כתרגומו דעדקא דבית יעקב וכו“, דאס הייסט, אז דער ווארט „עפר (יעקב)“ אין דעם

בהעלותך יב, ח ובפרש"י.

בספורנו (כג, ז) שבחורה לא מסופר „המשל שראה בנבואתו“ כ"א רק ש„אחר שספר המשל פתר את ענינו ואמר כי הוראת המשל היתה איך מן ארם כו“.

אבל מפשטות המשך לשון הכתוב — „וישא משלו ויאמר מן ארם גו“ — משמע לכאורה שבדברים אלו (שבכתוב) יש משל. וכנ"ל בפנים שבכל א' מדברי בלעם (דלקמו) יש משל (א' עכ"פ) על בני וכו'. (34) כג, זח.

(35) בפרש"י ד"ה הן עם — „כתרגומו“, ובת"א „בלחודיהון עתידין דיחסנון עלמא“. אבל גם לפי זה אין זה משל (שהרי „לבדד“ פירושו כפשוטו — „בלחודיהון“) אלא שדיבר בקיצור כו' ורמז בזה הירושה דלעת"ל.

(36) כג, י.

(37) ראב"ע, רמב"ז, בחיי (על דרך הפשט), רלב"ג, אברבנאל ועוד.

(38) לך יג, טז. וכן יוצא כח, יד. ועד"ז בעוד מקומות.

(*) ובקונטרס השגות על הרא"ם (לר' וידאל הצרפתי) שבסו"ס ניומקי שמואל, ועוד, שהם ב' פירושים בתרגום, כ"י דרך אונקלוס לתרגם לפעמים הכתוב בב' פנים (ומכאן מפרש"י ויחי מט, יב).

פסוקים וואו די אבות ווערן אנגערופן
„צור“, „הרים“ —

ווארום וויבאלד אז דער ווארט
„צורים“ איז (לפי המדרש) א כינוי (אין
תורה) אויף די אבות, איז עס דאך ניט
קיינ משל (וואס ענינו איז א דוגמא פון
אן אנדער זאך), נאר א נאָמֶנּוּס מיט
וועלכן די אבות ווערן גערופן.

דעריבער מוז רש"י לערנען אז די
ווערטער „צורים“ און „גבעות“ האָט
בלעם געזאגט אלס משל אויף דער
שטאַרקייט פון אידן, אז זיי זיינען
„חזקים כצורים וגבעות הללו“, ווי
גשמית'דיקע צורים וגבעות.⁴⁶

ו. לויט דעם קען מען מבאר זיין נאָך
א פירוש רש"י תמוה בפרשתנו —
בסיום נבואת בלעם: אויף „ראשית גוים
עמלק“⁴⁸ איז רש"י מפרש „הוא קדם את
כולם להלחם בישראל וכן תרגם אונ-
קלוס“⁴⁹ ואחריתו להאבד בידם שנאמר⁵⁰
תמחה את זכר עמלק.

דארף מען פארשטיין:

(א) וואָס איז דער הכרח ע"ד הפשט צו
טייטשן „ראשית גוים עמלק“ — „קדם
את כולם להלחם בישראל“, און ניט
כפשוטו (כפירוש הרמב"ן) אז עמלק איז

מלשון⁴² „עופר האילים“⁴³, וואָס מיינט
בחרות].

עאכט⁴⁴ לויטן צווייטן פירוש אין רש"י
— „אין חשבון במצות שהם מקיימין
בעופר“, וואָס לויט דעם פירוש איז דער
טייטש פון „עפר“ במובנו הפשוט, עפר
ממש (נאר געמיינט די מצות וואָס מ'איז
מקיים בעפר).⁴⁵

ועד⁴⁶ זיינען אויך די ווערטער
„ומספר את רובע ישראל“ ניט קיין משל
— לויטן ערשטן פירוש אין רש"י (ע"פ
התרגום) מיינט עס „ארבע (דגלים)“, און
לויטן צווייטן פירוש — „רביעיותיהן“.

די איינציקע ווערטער צווישן דברי
בלעם, וועלכע קענען אויסגעטייטשט
ווערן על דרך המשל, זיינען — „כי
מראש צורים אראנו ומגבעות אשו-
רנו“⁴⁷, און מהאי טעמא וויל רש"י ניט
אננעמען צו טייטשן זיי בפשטות, נאר
בדרך משל: „אני מסתכל בראשיתם כו'
ואני רואה אותם מיוסדים וחזקים
כצורים וגבעות הללו כו'“.

ה. עפ"ז — אז רש"י'ס פירוש איז
מיוסד אויף דעם הכרח צו טייטשן
„מראש צורים“ אלס משל — וועט אויך
רעכט ווערן פארוואָס רש"י קען ניט
לערנען ווי דער מדרש אז „מראש
צורים אלו אבות“ (ע"ד ווי אין אנדערע

46 ואף שהטעם שהאבות מכונים בתורה „הרים“
הוא משום שנמשלו להרים, מצד הדמיון וההשוואה
ל.הר. (דבר גבוה וחזק כו') — מ"מ, לאחר ששעשה
זה הכינוי שלהם שוב אינו בגדר משל, ובפרט לומר
ע"ז „וישא משלו“ (דבלעם).

47 ועל ידי אבות ואמהות" שמוסיף רש"י נלמד
ממש"נ „מראש“, כנל סעיף ג. ולהעיר מפרש"י
לעיל פסוק ד: אבותיהם של אלו כו' ואני ערכתי
כנגד כולו. וראה רש"י שם, ח (וכן מה שהביא בבחי'י
פסוק ז בשם רש"י).

48 כד, כ.

49 וכן פי' בתיב"ע, ת"י, ראב"ע, רשב"ם ועוד.

50 ס"פ תצא.

42 כה"ט כאן. וראה אוה"ת פרשתנו שם
(וש"נ). וכיכ בקונטרס השגות על הרא"ם הנ"ל
(הערה 39 בשה"ג).

43 ש"ש ב, ט (ובפרש"י שם), שם, יז, ועוד.

44 ואין זה משל כ"א רק „מקרא מסורס...
כאילו אמר מי מנה מה שעושה יעקב בעפר“ (רא"ם
כאן).

45 ראה גם ראב"ע לעיל כג, ז: המשל הוא כי
מראש צורים אראנו (והוא כפירושו ה' כאן). אבל
בפשטות כוונתו שמכאן מתחיל המשל, שהרי גם „מי
מנה עפר יעקב“ פירשו „שהוא רב כעפר הארץ“.

דער מהר"ל⁵⁵ איז מבאר אז מען קען ניט זאגן אז "עדי אובד" מיינט "מעצמו", ווייל "א"כ מה ענינו אל ראשית גוים עמלק". דערפאר זאגט רש"י אז דאס וועט זיין "במלחמה עם ישראל".

אבער דער תירוץ איז לכאורה ניט מספיק: דמנ"ל ההכרח, אז כשם ווי "ראשית גוים" איז בשייכות צו (דער מלחמה מיט) אידן, דערפאר מוז "ואח-ריתו עדי אובד" אויך געטייטשט ווערן אזוי — דורך די אידן⁵⁶? מען קען דאך מפרש זיין פשוט, אז היות עמלק איז גע-ווען דער ערשטער צו מלחמה האבן מיט אידן, וועט זיין עונש זיין "ואחרייתו עדי אובד" — אז ער וועט (אינגאנצן)

נאכד ווערן (ע"ד ווי עס שטייט וויי-טער⁵⁷ בשייכות צו אן אנדער אומה, וגם הוא עדי אובד").

ז. ויש לומר הביאור בזה — ע"ד הנ"ל:

דער פסוק איז מקדים — "וירא את עמלק וישא משלו ויאמר ראשית גוי". איז ביי רש"י קשה: לכאורה איז אין דעם פסוק ניטא קיין משל — די ווער-טער, "ראשית גוים עמלק" זיינען פשוט און קלאר, אז עמלק איז דער "ראשית", דער ערשטער משוכה (אין שטארקייט) פון אלע גוים: "ואחרייתו" — און זיין סוף וועט זיין "עדי אובד"!

דערפאר איז רש"י מפרש "ראשית גוים עמלק" — "הוא קדם את כולם להלחם בישראל", אז "ראשית גוים" מיינט דא ניט במובנו הפשוט, נאר דאס איז א תואר וואס ברענגט ארויס בדרך משל אן אנדער זאך בעמלק, וועלכער ליגט ניט אין פשטות פון די ווערטער —

"בראש"י העמים יחשב כי גבורים היו ואנשי חיל למלחמה" ("ראשית" פון לשון משוכה⁵², און ווי מען געפינט אין פרש"י לעיל⁵³ "בשמים ראש — חשו-בים")⁵⁴?

ב) פארוואס ברענגט רש"י די ראי' אויף "ואחרייתו עדי אובד" פון דעם שפעטערדיקן פסוק "תמחה את זכר עמלק" און ניט⁵⁵ פון פריערדיקן פסוק⁵⁶ "מחה אמחה את זכר עמלק"?

בפשטות איז דער טעם ווייל רש"י וויל ברענגען א ראי' אז "ואחרייתו להאבד בידם" (דורך אידן), און דער-פאר ברענגט ער די ראי' פון "תמחה את זכר עמלק"⁵⁷.

אבער הא גופא איז ניט פארשטאנ-דיק: פארוואס דארף רש"י צולייגן דעם ווארט "בידם" און זיין מוכרח צו ברענ-גען די ראי' פון שפעטערדיקן פסוק "תמחה גו"? — אין פסוק שטייט דאך נאר "ואחרייתו עדי אובד", ניט דער-מאנענדיק דורך וועמען, קען עס מיינען השם, "מחה אמחה"⁵⁸.

(51) ל' הרמב"ן — בראב"ע כתב על פירוש זה "ולא הי' כו", אבל אינו מביא ראי' לדבריו. וברמב"ן: ולולי כו (שהיו גבורים) לא עלה בלבו לבוא להלחם בישראל ולא הוצרך משה לבחור אנשים כו'.

(52) רמב"ן שם.

(53) תשא ל' כג (הובא ברמב"ן. והביא שם עוד פסוקים לראי' ע"ש).

(54) אבל י"ל כי ע"פ פש"מ מסתבר שיש בדברי בלעם אלו איזו שייכות עם בניי (וראה רש"י פסוק כנ), ולכן פרש"י "הוא קדם כו' להלחם בישראל".

(55) כברמב"ן ובחיי.

(56) בשלח יז, יד.

(57) ראה רא"ם ושפ"ח כאן.

(58) והרי גם בת"א (וכו ברשב"ם, בחיי ועוד — שפירשו תחילת הכתוב בהתרגום) ליתא הדגשה זו ("בידם"). אבל באברבנאל "שעל ידי ישראל כו'", וראה ראב"ע עה"פ.

(59) גו"א כאן.

(60) כד, כד.

די נויטיקייט פון א משל איז דוקא ווען מען רעדט וועגן אן ענין (הכי) עמוק⁶³, וואס דעם ענין כמו שהוא לעצמו קען מען נישט מצייר ומסביר זיין. דערפאר גיט מען דערויף א משל — מ'געפינט א צווייטן ענין אין וועלכן מ'קען האבן א השגה וציווה, וואס זיין תוכן איז כעין ומעין הנמשל, און דורכ- דעם באקומט מען א (קצת) הבנה אין דעם נמשל.

ועד"ז בעניננו: דאס וואס בלעם האט געזאגט אן אידן זיינען „חזקים כצורים וגבעות הללו" איז בלויז א משל — ווייל דער אמת'ער חזק ותוקף פון אידן (וועלכן זיי באקומען „על ידי אבות ואמהות") איז גאר נישט בערך דעם חזק פון „צורים וגבעות", ס'איז א חזק אין וועלכן בלק קען קיין ציור נישט האבן — נאר כדי ער זאל האבן א קצת השגה ותפיסה אין דעם, האט מען אים גע- געבן א משל פון „צורים וגבעות הללו".

ט. די הסברה אין דעם:

די אמת'ע שטארקייט פון אן אידן זיינען — נישט „הידים (ידי עשיו)", כח הגוף ועוצם ידו, נאר זיינע רוחניות, כחות הנשמה, ובעיקר כח המסירת נפש שלו, וועלכער איבערוועלטקט אלע זיינע כוחות (אויך די גשמיות'דיקע, „הידים") — ער איז דאך מוסר דאס אלעס.

ובמדרגות הנשמה, איז דאס, ווי דער צ"צ⁶⁴ איז דאס מבאר: „ראש צורים" איז מרמז אויף דער מדרגה אין נשמה פון וועלכער יעדער איד האט די גרייטקייט „למסור נפשו על קידוש השם בלי שום

„ראשית גוים" איז מרמז דאס וואס „הוא קדם את כולם להלחם בישראל" — און דערפאר פאסט דערויף דער לשון „וישא משלו ויאמר".⁶⁵

און דערמיט איז אויך מובן דער המשך אין רש"י — „ואחריתו להאבד בידם": וויבאלד אן „ראשית גוים עמלק" איז א משל וואס ווייזט אויף אן ענין מיוחד, והיינו בשייכות צו די אידן כנ"ל, איז מסתבר, אן אויך דער המשך „ואח- ריתו" איז מובנו (ניט נאר) כפשוטו: „זיין סוף", נאר א משל צו אנדייטן אויף אן ענין חדש.

און וויבאלד אן דער מובן פון „ראשית . . . ואחריתו" איז א משל, לייגט זיך צו זאגן, אן ביידע זיינען א משל בשייכות צו דעם זעלבן ענין, ס'איז דער „ראשית" און „אחרית" פון איין ענין⁶⁶, מלחמת עמלק וישראל.

— דערפאר איז רש"י מדייק „ואח- ריתו להאבד בידם": „ואחריתו" איז ווי אן אויספיר-ענין פון „ראשית", אן עמלק איז געווען דער „ראשית" במלחמה, צו אנפאלן אויף די אידן, וועט זיין „אחרית" זיין — „להאבד בידם" במלחמה.

ח. פון דעם ביאור הנ"ל — אז לויט רש"י איז „מראש צורים" א משל — קומט צו א געשמאקער ענין אין „יינה של תורה" שבפירוש רש"י:

(63) ראה גם ראב"ע עה"פ „המשל ראשית גוים יפרישנו כי הוא המין הנלחם עם ישראל בראשונה, יציעו בנשיג (פסוק כג). וישא משלו, שלכאורה לפי פשוטו איז משל בפסוקים כגידול (ויבראכ'ע שם, שהמשל היא ציור מיד כחם), ולכאורה הוא כה"א שהביא „שפירוש" . . . כי דמם לצים כ"ל, אבל בפירושו שם פ"י „צ"ל" — „ספניות גדולות", ויעברו בתים . . . בבריגות גדולות על אשור" (רש"י שם, כ"ג).

(64) יצ"פ „זיתק זה שרש"י כתב „ואחריתו להאבד בידם" בזה ראשית גוים (ולא בזה בפ"ע).

(65) ראה ס' הליקוטים דא"ח דהצ"צ ערך משל.

(66) יצ"פ.

(67) אה"ת פרישתנו ע' תתקנ.

אין א „חלק אלקה ממעל ממש“⁶⁸, וואס דערפון אין אין אידן ענין האמונה ומסירת נפש. ווייל מסירת נפש אין היפך פון דעם טבע הנברא — א נברא טוט נישט א זאך דורך וועלכער ער (זיין מציאות) ווערט אויס — נאר דאס אין א גיטלעכער כח און שטארקייט.

און דאס אין דער המשך אין פסוק: „כי מראש צורים אראנו גו' הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב“ — דער חזק פון אידן („צורים“) אין אין אן אופן וואס מאכט זיי אינגאנצן „לבדד“, (העכער, ביז — לגמרי), נישט אין דעם גדר פון אלע פעלקער, „ובגוים לא יתחשב“⁶⁹.

יו"ד. און דאס אין די הסברה אין דברי רש"י „אני מסתכל בראשיתם כו' ואני רואה אותם (אידן) מיוסדים וחזקים... על ידי אבות ואמהות“ — אן דער חוק פון די אבות ואמהות ווערט איבערגעגעבן צו אידן (עד סוף כל הדורות), אן שינויים:

ווען עס וואלט זיך גערעדט וועגן א שטארקייט אלס נברא, אין נישט שייך אן דער חזק זאל איבערגעגעבן ווערן מדור דור אין דעם זעלבן אופן: ע"פ טבע ווערט א זאך בהמשך הזמן שוואַכער און שוואַכער.

וויבאלד אבער אן דער חזק פון די אבות ואמהות נעמט זיך דערפון וואס

טעם ודעת... ולכן נקרא ראש צורים שהוא בחי' חזקה מאד. דער חוק פון א אידן אין זיין אמונה בה' אויף וועלכער א איד אין מוכן צו גיין אויף מסירת נפשו על קידוש ה' „שלא לכפור בה' אחד“⁶⁶, און אין אן אופן „כאלו הוא דבר שאי אפשר כלל לכפור בה' אחד“⁶⁶.

און דאס אין וואס רש"י זאגט „אני מסתכל בראשיתם כו' רואה אותם מיוסדים וחזקים... על ידי אבות ואמהות“ — ווייל דער „חזק“ פון מסירת נפש על קידוש ה' האט מען בירושה פון די אבות⁶⁷ (ואמהות).

וואס אט דער חוק פון מסירת נפש אין פונקט דער-היפך פון דעם מושג פון „חוק“ בשייכות צו עניני העולם: דער גדר פון וועלט אין — פאראנענקייט ומציאות, און א שטארקע זאך אין וועלט מיינט, אז די מציאות פון דער זאך אין בתוקף אבער מסירת נפש אין ענינה, פארקערט, מען אין זיך לגמרי מבטל, מען גיט זיך אינגאנצן אוועק צום אייבערשטן.

און דערפאר אין דער אלטער רבי מבאר⁶⁸ אז דער כח אויף מסירת נפש קומט מצד דעם וואס „ה' אחד“ אין מאיר ביי יעדער אידן (אין נשמה, וואס

65 ראה תורת אדה"צ (קונטרס לימוד החסידות פיג. יראה בהנפסו שם) דאיתו הוא התוקף דנשמה הבא בגילוי בהכח דמס"נ. וראה גם איה"ת שם ע' תתקס.

66 תניא ספ"ח.

67 ראה תניא פ"ח (ואילך) בבירור זה שהאבה מסירת שכל כל ישראל היא ירושה לנו מאבותינו (וע"ש השייכות לענין האמונה ומסירת נפש). וראה היום יום כא אלול. ג' מרחשוון. ועוד, ולהעיר ג"כ שהמבואר דאברהם אבינו תחא את הצניור דמסירת נפש וס"ח תרע"ח ע' רפג. וראה לקו"ש ח"כ ע' 745, י"ח.

68 תניא רפ"ב. יבפרטיות יותר בחי' חכמה

שבנפש — תניא פ"ח. איה"ת שם ע' תתקנ"ז. ובכ"מ.

69 ראה רלב"ג כא: להורות שאין יחס בין ישראל ובין שאר האומות. וראה בחי' ועוד (ע"ה"פ). ויש לשטרו עם פרש"י ע"ה"פ „לבדד“ — „כתרגומי“ (ירושל' דלע"ל). „ובגוים לא יתחשב... לא יהיו נעשיו כלה עם שאר האומות“, כי מצד זה ש"כני"הם „צורים“ וכי מאיר בהם „ה' אחד“ יש בהם ענין הנצחיות.

אין זיי האט מאיר געווען „ה' אחד" — דעם ניטא קיינע שינויים, דאס גיט זיך
 און דאס גיט זיך איבער בירושה „לב- איבער מיט דעם זעלבן תוקף צו יעדער
 ניהם אחריהם עד עולם"⁷⁰ — איז אין איד עד סוף כל הדורות, אין אן אופן פון
 „לא שנית".

(משיחת ש"פ חו"ב תשל"ב)

(70) לשון התניא רפ"ח.

פינחס

ב. בהשקפה ראשונה וואלט מען גע-
קענט זאגן דעם טעם דערפון, בפשטות:
היות אז אלע מצות שבתורה איז זייער
קיום בימי חייו של האדם, משא"כ די
מצוה פון „נחלות“ איז פארבונדן מיטן
זמן של בתר חייו, דערפאר שטעלט זי
דער רמב"ם בסיום ובגמר המצות.

ס'איז אבער מובן, אז דאס איז א דוחק
גדול, ווארום עס זיינען פאראן כמה
מצות וואס דער רמב"ם רעכנט אויס
פריער, וועלכע זיינען פארבונדן מיט
(מיתת האדם, און) ענינים הבאים
לאחרי מיתת האדם.

[ונוסף לזה: דער ענין פון דיני נחלות,
איז ניט א מצוה המוטלת על האדם
עצמו (וכי"ב), נאר א מצוה אויף ב"ד*
„לדון בדיני נחלות“ (און ווי דער רמב"ם
איז מבאר בפרטיות דעם סדר הנחלות
איז די הלכות (בספר היד) גופא) —

א. איז מנין המצות בריש ספר היד
(ועד"ז איז זיין ספר המצות) שרייבט
דער רמב"ם, אלס די לעצטע מצות
עשה: לדון בדיני נחלות שנאמר איש כי
ימות ובן אין לו.

ס'איז ידוע, אז דער סדר אין רמב"ם
איז מדויק בתכלית. ועפ"ז איז מובן, אז
דאס וואס דער רמב"ם איז מדייק צו
מסיים זיין די מצות (עשה) מיט דער
מצוה פון „נחלות“, איז ווייל די מצוה
איז דער גמר ושלמות פון ענין המצות.

וכשם ווי די מצוה ראשונה איז מנין
המצות — „לידע שיש שם אלוהה שנא-
מר אנכי ה' א" — איז דער טעם דער-
פון מובן בפשטות, ווייל דאס איז די
ערשטע און עיקרדיקע מצוה פון אלע
מצות הבאות לאח"ז, ובלשון הרמב"ם
בריש ספר היד „יסוד היסודות ועמוד
החכמות לידע כו" (און ווי דער רמב"ם
איז מדייק בריש מנין המצות „מצוה
ראשונה כו"').

עד"ז איז מובן בנוגע דער לעצטער
מצוה — לדון בדיני נחלות — אז זי
קומט בדיוק אלס מצוה אחרונה (דמצות
עשה), דערפאר וואס זי איז דער סיום
וגמר פון אלע מצות.

(1) פרשתנו כו, ח.

(2) ראה יד מלאכי כללי הרמב"ם אות ו.

(3) כי באי זו מידה שנדייק בהסדר במנין
המצות של הרמב"ם (שלא מצאנו לע"ע שהרמב"ם
עצמו יבארו), הרי מובן, כנראה במוחש אפילו
באדם שאינו מסודר כלל, שעכ"פ יש טעם להראש
ולהסוף, ולהעיר ממרזל (ברכות יב, א) הכל הולך
אחר החתום.

(4) יתרו כ, ב.

(5) ראה לקושי חכ"ז ע' 59 הערה 8. וראה שיחת
י"ג ניסן תשמ"ה.

(*) וראה לקושי חכ"ז ע' 225 הערה 4.

(6) מצוה ככ"ד רכ"ט. וראה מצוה קפו.

(7) מצוה רל — תלי: מצוה רלא — קבורה [ל]
הרמב"ם ב"מנין המצות" (ועד"ז בכותרת להל'
סנהדרין מצוה יא) היא „לקבור הנהרג בימור“, אבל
בסה"צ כ' „ול' ספרי כי קבור תקברנו מצות עשה
והוא הדיו בשאר מתים כו"'. וכ"מ ביד הל' אבל פ"ב
ה"א. וראה הל' סנהדרין פט"ז הל' (ולח"מ הל' אבל
פ"ד הל' ח). הכותרת להל' אבל סוף מצוה א[.]

(8) ראה חינוך מצוה ת': ולפי הנראה מדברי
הרמב"ם ז"ל שכל עיקר אזהר אינה רק על ב"ד
שדניו בענין הנחלה וז"ל ש' הוא מצוה לדון בדיני
נחלה.

(*) כ"ה בחינוך לפנינו נוכ"ה בהוצאת שעוועל —
ע"פ דפוסים ישנים וכח"י. ובס' החינוך עם פירוש
מנחת יצחק תוקן „שידורו“ וכן בהערות על ס'
החינוך מבעל מעין החכמה (חקמ"ד) — שנדפסו בי'
השלמות על המניח (הוצאת שולזינגער) — הועתק
לשון החינוך „שידורו“ ולכאורה כצ"ל.